

S VII MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP *Specijalna edukacija i rehabilitacija*

S THE 7TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
special education and rehabilitation
TODAY

DANAS

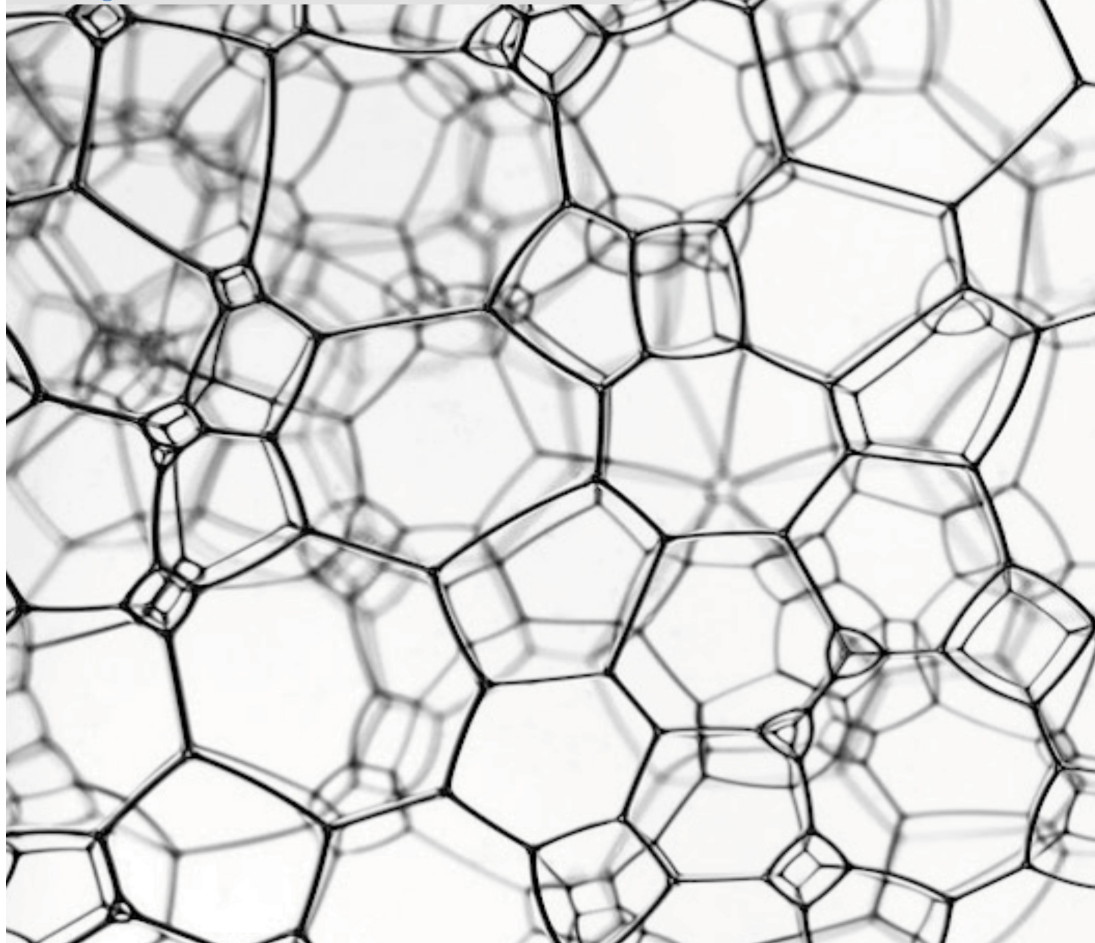

Audiovox d.o.o.
Beograd, Zeleni venac 6/1,
Tel: 011/2621-071, 2632-827

oticon
PEOPLE FIRST
SLUŠNI APARATI

GENERALNI SPONZOR SKUPA

**ZBORNIK RADOVA
PROCEEDING**

UNIVERZITET U BEOGRADU - FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE - FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

BEOGRAD
BELGRADE **2013**

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

**VII međunarodni naučni skup
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 27–29. septembar 2013.**

Zbornik radova

Beograd, 2013

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS

Zbornik radova

VII međunarodni naučni skup
Beograd, 27–29. 9. 2013.

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik:

prof. dr Mile Vuković

Urednik:

prof. dr Vesna Žunić-Pavlović

Dizajn korica:

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Štampa:

Planeta print, Beograd

Tiraž: 200

ISBN 978-86-6203-045-0

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

**The Seventh International Scientific Conference
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, September, 27–29, 2013**

Proceedings

Belgrade, 2013

SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Proceedings

The Seventh International Scientific Conference
Belgrade, 27–29. 9. 2013.

Publisher:

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Belgrade, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

for Publisher:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Editor-in-chief:

prof. dr Mile Vuković

Editor:

prof. dr Vesna Žunić-Pavlović

Cover design:

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Printing:

Planeta print, Beograd

Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-045-0

PRISTUPAČNOST USTANOVA KULTURE I SPORTSKO-REKREATIVNIH CENTARA OSOBAMA SA INVALIDITETOM

Socijalni model ometenosti posmatra odnos društva prema različitosti i prepoznaje taj odnos kao osnovni uzrok socijalne isključenosti osoba sa invaliditetom. Ovaj se odnos može ispoljiti na različite načine, a jedan od načina je omogućavanje pristupačnosti obrazovnim, ustanovama servisa javnih usluga, kulturnim kao i ustanovama za sport i rekreaciju. Osnovni cilj istraživanja je da ispita pristupačnost ustanova kulture (bioskopa i pozorišta) i sportskih centara i na taj način ispita kvalitet ovog segmenta života osoba sa invaliditetom. Prikupljanje podataka kontrolisano je varijablama koje su se nalazile u opservacionom listu, a koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja. Prikupljeni su podaci o pristupačnosti ulaza, bilaternica, bioskopskih/pozorišnih sala, toaleta, kao i pristupačnost praćenja repertoara osobama sa motoričkim i vizuelnim oštećenjima, dok su se u sportsko-rekreativnim centrima prikupljali podaci i o dostupnosti bazena, tuševa, sportskih sala. Pristupačnost je ispitana u 12 pozorišta, osam bioskopa i 11 sportsko-rekreativnih centara na teritoriji Beograda. Rezultati istraživanja su pokazali da na teritoriji Beograda ne postoji sportsko-rekreativni centar koji je u potpunosti pristupačan osobama sa invaliditetom, a samo dva bioskopa i jedno pozorište su u potpunosti prilagođeni, ali samo osobama sa motoričkim poremećajima. Statističke analize rađene ANOVA testom ukazuju da je pristupačnost ustanova kulture i sportskih centara u nivou visoke statističke značajnosti ($p = 0,000$) veća za osobe sa motoričkim poremećajima u odnosu na osobe sa oštećenjem vida. Ne beleži se statistička značajnost razlike u pristupačnosti za ove dve grupe osoba sa invaliditetom u sledećim varijablama: pristupačnost pozorišne sale/bioskopske dvorane; pristupačnost svlačionice (u sportskim centrima); pristupačnost tuševima. Dobijeni rezultati idu u prilog činjenici da svi renovirani sportski i kulturni objekti u Beogradu poštuju nove standarde gradnje koji uključuju postavljanje arhitektonskih pomagala za osobe invaliditetom. Kao prioritet, arhitektonske procedure

Danijela Ilić-Stošović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, (d.i.stosovic@gmail.com)

Milica Milivojević, OŠ „Laza Kostić“, Beograd i „Udruženje roditelja“ Centra za rani razvoj, Beograd
Snežana Nikolić, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd

najpre idu u prilog osobama koje koriste invalidska kolica, dok su u većoj meri drugi invaliditeti zanemareni, iako investicija i njihov dodatak celokupnom projektu gradnje nije finansijski zahtevan.

Ključne reči: pristupačnost, ustanove kulture, sportski centri

UVOD

Kakav i koliki će kvalitet života pojedinca sa invaliditetom biti zavisi, ne toliko od njegove lične percepcije kvaliteta života (mada i doživljaj vlastitog kvaliteta života značajno utiče na izjašnjavanje individue o ovom problemu), već od toga koliko je okruženje spremno da omogući ovoj populaciji građana da ostvare nezavisnost, razvijaju i održavaju socijalne relacije, učestvuju u kulturnom i sportskom životu zajednice u kojoj žive. Ovakav stav podržava u socijalni model ometenosti, koji definiciju ometenosti proširuje na neadekvatno i nepodešeno društveno okruženje, koje mora da se restruktuiše i prilagodi potrebama nekih njegovih članova.

Stav o potrebi sredinskih prilagođavanja prolazio je kroz različite faze, a opet u zavisnosti od razumevanja stanja ometenosti i razumevanja pojma pristupačnosti. Tako, na početku dvadesetog veka (prvi period) u arhitektonskim planiranjima nije postojala ni ideja, ni težnja za pristupačnošću. Nakon Drugog svetskog rata (drugi period) pristupilo se, ali ne i u potpunosti, razmišljanjima i težnji da se, bar u nekim segmentima, društvena sredina učini pristupačnom za osobe sa invaliditetom. Kraj dvadesetog veka (treći period) karakteriše verovanje i težnja za uklanjanjem svih oblika barijera, kako bi se osobama sa invaliditetom omogućilo adekvatno učešće u životu zajednice (Nikolaidou, 1999).

Zemlje EU imaju veoma jasnu zakonodavnu osnovu u vezi sa pristupačnošću. Srž te zakonodavne osnove čini takozvani „lanac pristupačnosti“. Ova ideja bazira se na principu lanca u kome, ako se jedna karika polomi, tačnije, ukoliko svi elementi pristupačnosti društvene sredine (javni prevoz, javni servisi, prodavnice, kulturne i sportske ustanove), nisu uređeni tako da su pristupačni u potpunosti svi ostali elementi su neupotrebljivi (Vozikis, 2009).

Prema Evropskom konceptu pristupačnosti (European concept for accessibility, 2003) pristupačna sredina poštuje različitosti, sigurna je, zdrava je, funkcionalna, razumljiva, sa jasnim informacijama, prostorno dobro organizovana i lepa.

Republika Srbija je donošenjem brojnih dokumenata (Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, 2006; Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, 2009, Pravilnik o tehničkim standardima pristupačnosti, 2012) učinila korak ka omogućavanju socijalne inkluzije osoba sa invaliditetom, a sve u cilju poboljšanja kvaliteta života i pune socijalne participacije ovih osoba. I pored dobre zakonodavne osnove, svedoci smo da osobe sa invaliditetom u našoj zemlji, uglavnom deluju kroz svoja udruženja i da još uvek nisu „vidljive“ u društvenom životu. Upravo smo se iz tog razloga opredelili da ispitamo pristupačnost ustanova kulture i sportsko-rekreativnih centara i na taj način doprinesemo boljem razumevanju prepreka za aktivno učestvovanje i poboljšanje kvaliteta života osoba sa invaliditetom.

METOD ISTRAŽIVANJA

Prikupljanje podataka kontrolisano je varijablama koje su se nalazile u opservacionom listu, a koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja. Prikupljeni su podaci o: pristupačnosti ulaza, bilaternica, bioskopskih/pozorišnih sala, toaleta, kao i pristupačnost praćenja repertoara osobama sa vizuelnim oštećenjima, dok su se u sportsko-rekreativnim centrima prikupljali podaci i o dostupnosti bazena, tuševa, sportskih sala. Ukupno je praćeno 44 pokazatelja pristupačnosti. Pristupačnost je ispitana u 12 pozorišta, osam bioskopa i 11 sportsko-rekreativnih centara na teritoriji Beograda. Vrednost 1, u statističkoj obradi označavala je potpunu nepristupačnost, vrednost 2 delimičnu pristupačnost, a vrednost 3 potpunu nepristupačnost.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Osobe sa oštećenjem motorike, tačnije, osobe kojima je kretanje omogućeno isključivo uz pomoć kolica, nailaze na ozbiljne prepreke u ustanovama kulture.

Uočljivo je da, za ove osobe, dominira nepristupačnost ulaza u ustanove kulture (AS = 1,90, SD = 0,83), prilaza bilaternici (AS = 1,95, SD = 0,88), kao i ulaza u pozorišnu/bioskopsku dvoranu (AS = 2,10, SD = 0,91). Kada je reč o osobama sa oštećenjem vida situacija je bolja, iako u većini ustanova kulture, za ove osobe, postoje, uglavnom samo delimična prilaz-

gođavanja (Tabela 1). Važno je napomenuti da ni jedan bioskop na teritoriji Beograda nema opremu koja bi učinila pristupačnim bioskopske projekcije za osobe sa oštećenjem vida, dok samo jedno pozorište poseduje opremu koja omogućava osobama sa oštećenjem vida da neometano prate pozorišnu predstavu.

Tabela 1 – Pristupačnost ustanova kulture – osnovne statističke vrednosti i vrednosti korelacije

	AS	SD	p
Pristupačnost ulaza u bioskop, pozorište, sportski centar za osobe sa oštećenjem vida	2,3226	0,70176	0,000**
Pristupačnost ulaza u bioskop, pozorište, sportski centar za osobe sa motoričkim poremećajima	1,9032	0,83086	
Pristupačnost bilatarnici za osobe sa oštećenjem vida	2,3000	0,47016	0,000**
Pristupačnost bilatarnici za osobe sa motoričkim poremećajima	1,9500	0,88704	
Pristupačnost ulaza u bioskopsku dvoranu/ pozorišnu salu za osobe sa oštećenjem vida	2,3000	0,57124	0,000**
Pristupačnost ulaza u bioskopsku dvoranu/ pozorišnu salu za osobe sa motoričkim poremećajima	2,1000	0,91191	
Pristupačnost pozorišne sale/ bioskopske dvorane za osobe sa oštećenjem vida	2,5500	0,60481	0,211
Pristupačnost pozorišne sale/ bioskopske dvorane za osobe sa motoričkim poremećajima	2,2632	0,80568	
Pristupačnost balkona za osobe sa motoričkim poremećajima	2,7500	0,62158	
Pristupačnost pozorišne predstave/bioskopske projekcije za osobe sa oštećenjem vida	2,7000		
Pristupačnost toaleta za osobe sa oštećenjem vida	2,4138	0,62776	0,000**
Pristupačnost toaleta za osobe sa motoričkim poremećajima	2,2069	0,81851	

Statističke analize urađene ANOVA testom pokazuju da je pristupačnost ustanova kulture osobama sa oštećenjem vida, u nivou visoke statističke značajnosti ($p = 0,000$), veća u sledećim varijablama: pristupačnost ulaza; pristupačnost bilatarnici, pristupačnost ulaza u bioskopsku dvoranu/ pozorišnu salu, pristupačnost toaleta. Statistička značajnost razlike u pristupačnosti ustanova kulture jedino nje ronađena u varijabli: pristupačnost pozorišne sale/bioskopske dvorane ($p = 0,211$) (Tabela 1).

Analizirajući pristupačnost sportskih centara na teritoriji Beograda uočava se isti trend kao i kada je reč o pristupačnosti ustanova kulture. Naime, osobe sa motoričkim poremećajima imaju izuzetno smanjenu pristupačnost tuševima (AS = 1,72, SD = 0,64), kao i svlačionicama (AS = 1,63, SD = 0,80), dok je pristupačnost bazenima značajno veća (AS = 2,44, SD = 0,88). Osobe sa vizuelnim oštećenjima, takođe imaju prilagođen pristup bazenima (AS = 2,55, SD = 0,72), dok je pristup svačionicama (AS = 1,90, SD = 0,73), kao i tuševima delimično prilagođen (AS = 2,09, SD = 0,53) (Tabela 2).

Tabela 2 – Pristupačnost sportskih centara – osnovne statističke vrednosti i vrednosti korelacije

	AS	SD	p
Pristup bazenima za osobe sa oštećenjem vida	2,5556	0,72648	0,002*
Pristup bazenima za osobe sa motoričkim poremećajima	2,4444	0,88192	
Pristupačnost ulaza u svlačionice za osobe sa oštećenjem vida	1,9091	0,53936	0,158
Pristupačnost ulaza u svlačionice za osobe sa motoričkim poremećajima	1,6364	0,80904	
Pristupačnost tuševima za osobe sa oštećenjem vida	2,0909	0,53936	0,223
Pristupačnost tuševima za osobe sa motoričkim poremećajima	1,7273	0,64667	
Pristup sportskim salama za osobe sa motoričkim poremećajima	1,9091	0,70065	

Statističke analize pokazuju da se statistička značajnost razlike u pristupačnosti sportskih centara za osobe sa oštećenjem motorike u odnosu na osobe sa vizuelnim oštećenjima, beleže samo u oblasti pristupa bazenima ($p = 0,002$). Naime, iako su, za obe kategorije osoba sa invaliditetom, prilazi bazenima uglavnom ili u potpunosti pristupačni, statističke analize pokazuju da su, ipak, prilazi bazenima u većoj meri nepristupačni osobama sa poremećajima motorike, nego što je to slučaj sa osobama sa vizuelnim oštećenjima (Tabela 2.).

DISKUSIJA

Preciznijom analizom dobijenih rezultata dolazimo do konstatacije da je na teritoriji Beograda u potpunosti dostupno samo jedno pozorište i

dva bioskopa, i to prvenstveno osobama koje se kreću uz pomoć kolica. Slične rezultate nalazimo i u istraživanju Vozikis (2009), koje je pokazalo da je 25% bioskopa u Atini pristupačno osobama sa motoričkim oštećenjima. Situacija sa pristupačnošću pozorišta je još drastičnija, jer je u Atini, od 2004. godine samo 7,4% pozorišta pristupačno, a dva pozorišta su posebno prilagođena za osobe koje se kreću uz pomoć kolica. Kako autor naglašava, rezultati njenog istraživanja ukazuju da za osobe koje imaju vizuelna ili slušna oštećenja prilagođavanja, praktično ne postoje.

Rezultati našeg istraživanja takođe ukazuju na to da ni sportsko-rekreativni centri nisu pristupačni za osobe sa invaliditetom. Detaljnom analizom dobijenih rezultata dolazimo do konstatacije da ni jedan sportsko-rekreativni centar na teritoriji Beograda nije u potpunosti pristupačan, kako osobama sa motoričkim poremećajima, tako i osobama sa vizuelnim oštećenjima. Govoreći o povezanosti društvene podrške i zdravstvenog stanja stanovništva Stahl i saradnici (2001) ističu da postoji snažna veza između društvene podrške i fizičkog zdravlja. Koliki je značaj pristupačnosti sportsko-rekreativnih centara osobama sa invaliditetom za očuvanje i unapređenje njihovog zdravlja, ne treba posebno ni naglašavati. Zato su ovi rezultati izuzetno nepovoljni i ukazuju na potrebu za hitnom intervencijom. Izgleda da je situacija slična i u znatno razvijenijim zemljama. Rimmer (2005) ukazuje na to da, uprkos velikom značaju bavljenja sportom, osobe sa ometenošću u Americi ostaju jedna od fizički najneaktivnijih grupa. On naglašava da je ovoj situaciji doprinela velika nepristupačnost fitness klubova, ali i ogromne arhitektonske barijere na putu do tih klubova. Isti autor, takođe, konstatuje, da uprkos snažnoj zakonodavnoj osnovi u Americi, mnogi sportsko-rekreativni centri, ali i druge ustanove, nisu učinile ništa u vezi sa pristupačnošću.

ZAKLJUČAK

Kako bi jedna sredina imala karakteristike pristupačnosti, ona, pre svega mora da omogući pojedincu potpuni razvoj. To znači da ona mora da bude dizajnirana na taj način da odgovori na različitosti ljudi. Ovo bi trebalo da omogući da svaki čovek može biti nezavistan. To, zapravo, znači da se svakoj osobi mora omogućiti pristup ustanovama kulture, različitim servisima, komunikaciji, ekonomiji itd. (European concept for accessibility, 2003).

Rezultati našeg istraživanja jasno ukazuju da je, u Republici Srbiji, uprkos postojećoj zakonodavnoj osnovi, pristupačnost ustanova kulture za osobe sa motoričkim poremećajima, kao i za osobe sa vizuelnim oštećenjima na izuzetno niskom nivou. Ipak, dobijeni rezultati idu u prilog činjenici da svi renovirani sportski i kulturni objekti u Beogradu poštuju nove standarde gradnje koji uključuju postavljanje arhitektonskih pomagala za osobe invaliditetom. Kao prioritet, arhitektonske procedure najpre idu u prilog osobama koje koriste invalidska kolica, dok su u većoj meri drugi invaliditeti zanemareni, iako investicija i njihov dodatak celokupnom projektu gradnje nije finansijski zahtevan.

LITERATURA

- Aragall, F. (2003). *European concept for accessibility: technical assistance manual*. Luxembourg: EuCAN.
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom. *Službeni glasnik R Srbije*, br. 42/2009.
- Nikolaidou, S. V. (1999). Exclusion of the handicapped from Greek urban areas, *Καραντινός, Δ. et al. (eds), Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα* (pp. 421-447). Athens: EKKE.
- Pikora, T. J., Bull, F. C. L., & Jamrozik, K. (2003). Developing a reliable audit instrument to measure the physical environment for physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 23,187-19.
- Pravilnik o tehničkim standardima pristupačnosti, *Službeni glasnik R Srbije*, br. 19/2012.
- Rimmer, J. H. (2005). The conspicuous absence of people with disabilities in public fitness and recreation facilities: lack of interest or lack of access? *American Journal of Health Promotion*, 19, (5), 327-329.
- Stahl, T., Rütten, A., Nutbeam, D., Bauman, A., Kannas, L., Abel, T., et al. (2001). The importance of the social environment for physically active lifestyle: results from an international study. *Social Science & Medicine*, 52, 1-10.
- Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, *Službeni glasnik R Srbije*, br. 33/2006.
- Vozikis, M. T. (2009). Are there accessible environments in Athens, Greece today? *WSE-AS Transactions on Environment and Development*, 7 (5), 488-497.

Danijela Ilić-Stošović
Milica Milivojević
Snežana Nikolić

ACCESSIBILITY OF CULTURAL INSTITUTIONS AND SPORTS CENTERS FOR PERSONS WITH DISABILITIES

The social model of disability has focus on the attitude of society toward the diversity and recognizes society as main cause of social exclusion. This attitude can be expressed in different ways, and one way is to provide accessibility to institution for education, public service providers, cultural institutions, and sports and recreation centers. The aim of this paper is to examine accessibility of cultural institutions (cinemas and theaters) and sports centers and thus examine the quality of life in persons with disabilities. Data collection is controlled through the variables that were in the check list. The following data were collected: accessibility of entrances, box-offices, cinema / theater halls, toilets, accessibility of monitoring repertoire for persons with motor and persons with visual impairments. The following data were collected in sports centers: accessibility of entrances, toilets, swimming pools, showers, sports halls. Accessibility was examined in 11 theaters, eight cinemas and 11 sports centers in Belgrade. The results show that there is not even one sport center completely accessible for persons with disability, and only two cinemas and one theatre are completely accessible but just for persons with motor disability. According to statistic analyze (ANOVA) accessibility of cultural institution and sports centers is significant higher ($p=0.000$) for persons with motor disability than for person with visual impairments. There are not significant differences in accessibility between these two groups of persons with disabilities in following variables: accessibility of theatre/cinema hall; accessibility of wardrobe; accessibility of showers. The results confirm the fact that all renovated sports and cultural facilities in Belgrade follow new building standards and have architectural supplies for persons with disability. Priority, obviously have persons with motor disability, while persons with other disability are neglected in spite the fact that necessary adaptation is not expensive.

Key word: accessibility, culture and sports centers